

CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară

iese de două ori pe lună,

redactor *Ioan Nădejde.*

No. 12 an. III.

Iași 1884.

Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

MOARTEA LUI OLIVIER BÉCAILLE.

BCU Traducere din *Emile Zola*, y Cluj

(urmare)

III.

Nu pot spune cum a fost agonia mea, a doua-zi demineață. Îmi aduc aminte ca de un vis înfiorătoriu, în timpul căruia simțirile îmi ierau așa de ciudate, așa de turburate, în cit mi-ar fi greu să le arăt întocmai. Chinul îmi ieră îngrozitoriu, fiind că tot mă așteptam să mă trezesc pe neașteptate. Și, cu cit se apropiea mai mult ceasul îngropărei, cu atita spaimă mă zugruma mai tare.

Tocmai demineață îmi căpătăi din nou judecata și începu a cunoaște ce se petrecea în casă. Doamna Gabin mă scose-se din leșin deschizind fereastra. Vor fi fost șapte ceasuri, căci auzeam strigătele precupeților în uliță, glasul ascuțit al unei fetițe vinzătoare de semiuță pentru păseri, alt glas strigind la morcovi. Trezirea Parisului așa de zgomotoasă mă liniști de o cam dată: mi se părea cu neputință să mă îngroape în mijlocul unei asemenea vieți. Îmi amintii de un fapt care mă liniști cu desăvârșire. Îmi adusei aminte de un caz în totul ca al mieu, de pe cind ieram scriitoriu la spitalul din Guérande. Un om dormise ast-feliu două zeci și opt pe ceasuri, somnul îi ieră așa de adînc, în cit doctorii nu știeau cum să se hotărască; apoi omul se

sculă în pat și putu împlă chiar îndată. Ieș, dormeam de douăzeci și cinci de ceasuri. Dacă m'ași fi trezit pe la zece ceasuri, tot ar fi fost timp.

Încercăi a află cine ieră în odaie, și ce făceau. Dédé se jucă în șală, căci prin ușă deschisă se auzea un riset de copil. Fără îndoială, Simoneau nu mai ieră acoloa : nici un zgomot nu mi-l arătă. Auzeam plioscăitul încălțărilor doamnei Gabin pe podele. Vorbiră.

— Draga mea, zise bătiina, faci reu că nu vrei să bei pănă când încă-i caldă, te-ar întări.

Cu Marguerite vorbea, și picuratul cafelei în mașină, pe prichiciul sobei, îmi dovedi că făcea cafea.

— Ce-i drept, urmă iea, aveam nevoie de cafea... La vrista mea nu merge cu vegherile. Și tristă-i noaptea când iese o nenorocire într'o casă... Ie cafea, dragă, numai un pic...— și silă pe Marguerete să bea o ceașcă.

— Ei? îi caldă, te întărește. Îți trebuie putere pentru a sfârși ziua... Acuma, dacă ai fi cu minte, ai trece în odaiea mea, și ai așteptă acolo.

— Nu, voiū sta aice respunse Marguerite hotărîtă.

Glasul iei, pe care nu-l auzisem din sara trecută, mă atinse mult. Se schimbase, i ră sfârmat de durere. Ah! femeie iubită! o simțeam lângă mine, că cea de pe urmă mîngiere. Știam că nu mă părăsea din ochi, că mă plîngea din toată inima.

Dar minutele treceau. Se auzi la ușă un vuet pe care nu-l înțelesei de o cam dată. Ai fi zis că aduc o mobilă și că o lovesc de părății scărilor. Apoi, înțelesei, auzind pe Marguerite plîngînd. Ieră secriul.

— Veniți prea de vreme, zise doamna Gabin supărată. Puneți-l după pat

Cîte ceasuri? Nouă poate. Așă dar aduseseră secriul. Și-l vedeam în noaptea deasă, nou, din scînduri de abiea geluite. Dumnezeule! așă dar se sfârșiseră toate! mă vor luă deci în această ladă, pe care o simțeam la picioarele mele?

Avui cu toate acestea o bucurie nemăsurată. Marguerite mă îmbracă cu dragoste de soră și de soție. Simțeam că ieram încă o dată în brațele iei, la fie-care strău cu care mă îmbracă. Se oprea, ne mai putînd de întristare; mă strîngea, mă scâldea cu lacrimi. Ași fi voit să o pot cuprinde în brațe, să-i zic: „Trăiesc!“ și stăteam fără putere, trebuia să stau ca o pîeatră nesimțitoare.

— Reu faci, tot ce puî pe dînsul se perde, îi zise doamna Gabin.

Marguerite îi respunse :

— Lasă-mă, voiū să-l îmbrac cu ce avea mai frumos.

Înțeles-î că mă îmbracă ca pentru nuntă. Mai aveam încă cu mine acele straie și aveam de gînd să le port la Paris numai la zile mari. Apoi căzū în fotel obosită de siliuțele ce făcuse.

Atunci, de o dată, Simoneau vorbi. Fără îndoială intrase.

— Sînt jos, șopti iel.

— Bine, nu-i prea de vreme, respuse doamna Gabin, tot încet. Spune-le să se suie, să sfîrșim.

— Mă tem de desnădejduirea sărmanei femeii.

Bătrîna șezū cît-va pe gînduri. Apoi zise:

— Ascultă, D-le Simoneau, du-o cu de-a sila în odaia mea... Nu vreu să stee aice. Îi faci un bine... Pe urmă, într'o clipă, îl regulăm.

Cuvintele mă loviră în inimă. Și ce simții, cînd Simoneau se apropie de Marguerite, rugîndu-o să nu stea în odaie!

— Te rog, zice iel, vină cu mine, ferește-te de o durere nefolositoare.

— Nu, nu, tot zicea femeea mea, voiū să stau, până la urmă. Gîndește numai că n'am pe nimene pe lume, și că, după ce-l vor luă, remin singură.

Într'acest timp doamna Gabin zicea tînarului la ureche:

— Haide, apuc'o, iew-o în brațe.

Avea oare să o asculte și acest Simoneau să îndrăznească a luă ast-feliū pe Marguerite? De o dată iew țipă. Cu furie, mă răpezii să mă scol. Dar puterile mușchilor nu le mai aveam. Și remăsei așa de țapăn, în cît nici nu putui să ridic pleoapele să vād ce se petrecea lîngă mine. Lupta tot ținea, femeea mea se ținea de mobile, tot zicînd:

— Te rog, te rog, domnule... lasă-mă, nu vreu.

O luase în brațele-i puternice, căci numai auzeam de cît plînsese ca de copil. O ducea, nu mai auzeam și-mî închipeam că-i vād, pe dînsul mare și voinic, ducînd'o în brațe, la piept, și pe dînsa plîngînd, zdrobită, lăsîndu-se în voia lui, urmîndu-l ori unde ar fi voit să o ducă.

— Bre! da greu a fost! șoptea doamna Gabin. Haide, hopa! acuma.

În mincia geloasă care mă nebunca, socoteam îndepărtarea Margueritei ca o silnicie îngrozitoare.

Nu vedeam pe Marguerite din sara trecută, dar tot o auzeam. Acuma se sfîrșise; mi-o luaseră; un bărbat o ripise, înaintea de a fi fost ieu în pămînt. Și țeră cu dînsa, dîncol de pārete, singur ca să o mîngîie, să o sārute poat!

Ușa se deschise din nou, pași grei se auzeau pe scări.

— Să ne grăbim, să ne grăbim, tot zicea doamna Gabin. Numai ce i vedea-o venind înapoi.

Vorbea cu oameni necunoscuți și cari nu-i răspundeau prin cuvinte.

— Ieu, înțelegeți, nu li-s neam, ci numai vecină. Nu ciștișg nemică. Numai din bunătate mă îngrijesc de dișșii. Și nu-i cea veselie... Da, da, n'am dormit toată noaptea. Ba chiar ieră frig pe la patru ceasuri. În sfârșit, tot-deauna am fost proastă, siut prea bună.

Acuma, traseră secriiul în mijlocul odăiei și înțelesei. Ieram osfndit, fiind că nu mă trezeam. Ideile mi se întunecau, simțeam în mine ca un fum negru în care se innecau toate; și simțeam ast-feliu de obosală, în cît părea că m'am ușurat cînd am înțeles că nu mai aveam ce așteptă.

— N'au făcut economie cu lemnul, zise un cioclu răgușit. Lada-i prea lungă.

— Iei și! îi va fi mai îndămină, response altul, vesel.

Nu ieram greu, și se bucurau, căci trebuia să mă scoboare din rîndul al treilea. Cînd mă luară de mină și de picioare, doamna Gabin se miuiè de o dată.

— Ticăloasă! strigă iea, iți viri nasul pretutindenea... Așteaptă, te învăț ieu acu-și să te ochilești prin crăpături.

Dédé crăpase ușa și viră capul. Voiea să vadă cum puneau pe domn în ladă. Două palme zdravene se auziră, apoi plîșsete. Și mă-sa după ce se întoarce în odaie începă a vorbi despre fiică-sa cu oamenii ce mă așezau în secrii.

— Îi de zece ani. Îi cuminte, dar vrea să știe toate... N'o bat în toate zilele. Numai, trebuie să asculte.

— Iea așa-s toate fetele, zise unul... Cînd ieste unde-va un mort, necontenit se învirtesc pe aco'ò.

Mă întinseră, și mi s'ar fi părut că-s în pat, dacă nu m'ar fi strîns o leacă la brațul stîng cătră scîndură. Cum ziceau, aveam loc în secrii, pentru că ieram mic de statură.

— Așteptați, strigă doamna Gabin, am făgăduit femeii să i pun o pernă sub cap.

Dar se grăbeau, îmi ticseau perna, izbindu-mă. Unul căută ciocanul, suduind. Îi uitaseră jos, tre-bui să se scoboare să-l aducă. Puseră capacul, simții o zgduitură în tot trupul cînd bătură cel di'ntăiu cuiu. Se sfârșise. Apoi cuiele intrară răpede, unul cite unul și ciocanul lovea la tact. Ai fi zis ca închid într'o ladă, cu nepăsare, niște fructe uscate. De acuma zgomotele ajungeau slăbite până la mine, prelungite și răsunînd ciudat, ca și cum secriiul de brad s'ar fi prefăcut într'o ladă de armonie. Cele de pe

urmă cuvinte cari-mi loviră auzul în această odaie din ulița Dau-phine, în fraza următoare a doamnei Gabin :

— Scoboriți-vă încet, și luați sama la rîndul al doilea sca-ra-î stricată.

Mă duceau, mi se părea că-s hurducat pe o mare turburată de vînturi. De acoloa înainte amintirile îmi sînt foarte nehotă-rite. Îmi aduc înse a minte că singura grijă ce mai aveam, grijă dobitocească și nesocotită, ieră să ieu sama pe ce uliți apucau ca să mă ducă la ținterim. Nu cunoșteam nici o uliță în Paris, nu știeam unde-s ținterimile cele mari despre carile auzisem une-orî, și totu-și mă sileam cu toată mintea mea, să gîcesc de apu-cam la dreapta ori la stînga. Căruța mă hurducă pe pavele. În prejurul mieu, huruitul trăsurilor, pașii trecătorilor, făceau un vuet amestecat pe care-l mărea secriiul. De la început, înțelesesem drumul destul de lămurit. Apoi, stătura, mă primblară, și înțe-lesei că mă aflam la beserecă. Dar, cînd pornî trăsura din nou, nu mai puteam ști în cotrô mă duceau. Sunete de clopote mă înștiințară că treceam pe lîngă o beserecă; un huruit mai lini-știt și neîntrerupt mă făcu să cred că treceam pe lîngă vre un loc de primblare. Ieram ca un osîndit la moarte dus la locul osîndeî, așteptînd lovitura cea de pe urmă care iutîrziea.

Se opriră mă scoaseră din căruță. Și sfîrșiră iute cu mine. zgomotele încetaseră, simțeam că ieram într'un loc deșert, sub copaci, cu ceriul de a supra. Fără îndoieală, ciți-va inși mă pe-trecuseră până la groapă, Simoneau și alții, căci auzeam șoaptele lor. Se cîntă ce-va, un preot bolborosea latinește. Auzii pași grei împrejur. Apoi, năprasnic, simții că mă scoborau; în timp ce frînghiile frecau de colțurile secriiului ca niște arcușuri și pri-cinueau un sunet ca de scripcă stricată. O izbitură îngrozitoare, ca o lovitură de tun, zbuclî lîngă cap la stînga; alta la picioare; alta mai tare încă îmi căzî deasupra pîntecelui, așa de sunătoare de crezui că s'a despiciat secriiul în două. Și leșinăî.

IV.

Cît timp am stat ast-feliu? n'ași putea să spun. O vecie ori o secundă tot una-s în neant. Nu mai ieram. Puțin cite puțin îmi venî cunoștința că tot trăieam. Tot dormeam, dar începui a visă. Un vis îngrozitoru se lămuri în întunerecul minții mele. Și acest vis ieră o închipuire ciudată, care mă năcăjise adesea cum stam cu ochii deschiși, cînd, cu firea obișnuită a născoci grozavii, gustam plăcerea crudă de a-mî plăzmuî nenorociri.

Îmi închipueam deci că f-meea mă așteptă unde-va, la Gué-rande, cred, și că mă suisem în tren pentru a merge la dînsa. Pe cînd trenul trecea pe sub un tunel, de o dată, se auzî un

zgomot înfricoșat, hurueală de tunet. Se năruise tunelul în două locuri. Nu căzuse nici o piatră pe trenul nostru, vagoanele nu suferiseră nici o stricăciune; numai, la cele două capete ale tunelului, înaintea și în urma noastră, și ieram ast-feliu în mijlocul unui munte, închiși cu pietre din toate părțile. Atunci începea o agonie lungă și îngrozitoare. Nici o nădejde de ajutoriu; trebuia o lună pentru a deschide tunelul; ba încă lucrul cerea mașini puternice și mare băgare de samă. Ieram închiși într'o pivniță fără ieșire. Moartea noastră a tuturoră ieră neîlăturată, aveam încă cite-va ceasuri de trăit.

Adesea, tot spun, închipuirea mea lucrase asupra acestor năluciri. Prefăceam drama în felurite chipuri. Aveam ca actori bărbați, femei, copii, mai mult de o sută de inși, o mulțime care-mi dădea necentenit prilej de scene nouă. Ierau ce-va merindenii în tren; dar hrana lipsi iute, și fără să ajungă până la a se mincă între dinși, neorociții flămânzi se băteau ca niște selbateci de la cea de pe urmă bucățică de pine. Pe un bătriu îl îmbruceau dindu-i ghionturi și-l vedeam cum se luptă cu moartea; o mamă, se luptă ca o lupoaică, pentru a-și apăra trei patru îmbucături de pine pentru copil.

În vagonul meu, doi tineri căsătoriți de curind se luptau cu moartea ținându-se îmbrătoșati, nu mai nădăjdueau, nu se mișcau din loc. De alt-feliu, drumul iera slobod, oamenii se scoborau, îmblau pe lungă tren, ca niște fieare scăpate, căutind pradă. Toate clasele se amestecau, un om foarte bogat, un funcționariu mare, se zicea, plugea îmbrătoșat cu un muncitoriu, zicindu-i tu. De pe la început încă se istoviseră lampelle, focul locomotivei se stinseșe și iel. Cînd treceaî de la un vagon la altul, pipăeaî roatele cu mina ca se nu te lovești de ce-va, și ast feliu ajungeaî la locomotivă, pe care o cunoșteaî de pe pistoane, și de pe coastelle-î urieșe adormite, putere nefolositoare, mută și nemișcată în întuneric. Nemi-că nu putea fi mai înspăimîntătoriu de cit acest tren ast-feliu zidit sub pămînt ca îngropat de viu, cu călătoriî, cariî murău unul cite unul.

Simțeam plăcere, mă afundam în grozăviea celor mai neînsemnate amănunte. Se auzeau urlete prin întunerec. De o dată, un vecin pe care nu-l știeaî lîngă tine, pe care nu-l vedeai, se lăsă pe umărul tău. Dar, acuma sufeream de frig și de lipsă de aier. Nici odată nu-mi fusese așa de frig; un acoperemînt de omăt îmi cădea pe umere, o umezală grea îmi plouă pe cap. Și mă înnădușam pe lîngă acestea, mi se părea că bolta de stîncă mi se năruia pe piept și mă zdrobea. Totu-și, se auzi un țipet de scăpare. De mult, ni se părea că auzim departe un vuet înnădușit, și ne închipueam că lucrau aproape de noi. Totu-și mințuirea nu ne venea de acolò. Unul dintre noi descoperise un puț

în tunel; și alergam toți, mergeam să vedem puțul de aier, deasupra căruia sus se zărea o pată albastră, mare cât o bulină de lipit scrisorile. Ce bucurie! această pată albastră ieră ceriul, ne ridicam spre dînsa ca să răsufflăm, zăream lămurit niște puncte negre ce se mișcău, firește lucrători cari așezau o roată ca să ne scoată. Un strigăt furios: Am scăpat! am scăpat! ieșea din toate gurile, în timp ce brațe tremurătoare se ridicau spre pata albastră deschis.

Mă trezii de țipete. Unde ieram? Tot în tunel fără îndoeală. Mă aflăm culcat cât ieram de lung, și simțeam, la dreapta și la stînga, păreții tari cari mă strîngeau. Voiți să mă scol, dar mă loviți tare la cap. Așa dar stînga mă închidea din toate părțile? Și pata cea albastră nu se mai vedea, nu se mai zărea ceriul, nici cât de departe. Mă innădușam, clănțaneam din dinți, apucat de fiori.

De năprasnă îmi adusei a minte. De groază mi se ridică părul în cap, simții adevărul îngrozitoriu intrînd în mine, implindu-mă din creștet până'n tălpi, înghietîndu-mă. Mă trezisem oare înfirșit din leșinul, care mă făcuse mai multe ceasuri țapăn ca un mort? Da, mă puteam mișca, împlam cu mina încoace și în colò pe scîndurile seciiului. Mai rămănea să fac o încercare: deschisei gura, vorbii, chemînd pe Marguerite ca prin instinct. Dar urlasem, și glasul meu, în această ladă de brad, căpătase un sunet răgușit și înfiorătoriu, că mă îngrozii ieu însu-mi. Dumnezeu! Ieră deci adevărat? puteam să strig că trăiesc, și nime nu ar fi auzit glasul meu, și ieram închis, zdrobit sub pămînt!

Mă siliți să mă liniștesc și să gîndesc. Nu ieră nici un mijloc de a ieși. Visul meu se începea ieră-și, nu-mi ierău crierii încă bine întăriți, amestecam închipuirea despre puțul de aier sau pata lui de ceriu, cu realitatea groapei în care mă innădușam. Cu ochii deschiși peste măsură, mă uitam în întunerec. Poate voiți afla vre o hortă, vre o crăpătură, un pic de lumină! Dar numai scînteii de foc zburau în întunerec, lumini roșe se lăteau și piereau. Nemică, o prăpastie neagră, fără fund. Apoi îmi veneam în fire, alungam de la mine acest vis de smintit. Trebuia să am mirtea întreagă, dacă voeam să scăp.

Mai întăiu, primejdia cea mare mi se părù a fi în innădușire, care mergea tot crescînd. Fără îndoeală, putusem sta atîta fără aier, pentru că ieram leșinat; dar, acuma, cînd mi se bătea inima, cînd plămîile lucrau, trebuia să mor innădușit, dacă nu puteam ieși cât de curînd. Sufeream și de frig, și mă temeam să nu mă las cuprins de amorțala omoritoare a oamenilor cari cad în omăt și nu se mai scoală.

De și știeam că trebuia să fiu liniștit, simțeam valuri de

nebuie suindu-mi-se la cap. Atunci încercam să-mi aduc a minte cum îngroapă. Fără îndoială, ȋeram într'un loc cumpărat pe cinci ani; pierdeam o nădejde, căci băgasem de samă mai de de mult la Nantes, că în groapa obștească se vedeau capetele secriilor îngropate. N'ăși fi avut de cît să stric o scîndură și să fug, pe cînd, dacă mă aflam într'o groapă astupată de tot, aveam deasupra o pătură groasă de pămînt. Nu auzisem oare că la Paris îngroapă la doi metri de adîncime? Cum să sparg asemenea pătură? Chiar dacă ași fi isbutit să stric căpacul secriului, pămîntul ar fi intrat, s'ar fi vîrit ca un năsip mărunt, mi-ar fi împlut ochii, nasul, gura. Tot ași fi murit, dar de o moarte degustătoare, înnecat în glod.

Totu-și pipăeam cu îngrijire din jur în prejur. Secriul fiind mare mișcam ușor mînele. În căpac nu dădeam de nici o crăpătură. La dreapta, la stînga, scîndurile geluite prost, dar tari. Indoii brațul pe piept, îl urcăi spre cap. Acolo aflai în scîndura de la cap un ciot care se mișca cînd îl apăsam; lucrăi cu mare greutate, isbutii a-l da afară, vîrînd degetul, aflăi un pămînt lutos, ud. Dar ce folos! Ba chiar îmi părea reu, că am scos ciotul, putea să între ȋernă. Făcuî altă cercare; bătui din jur în prejur în scînduri, ca să aflu dacă, din întîmplare nu va fi fiind un loc deșert unde-va. Pretutiudenea sunetul ȋeră de o potrivă, cînd cercăi cu călcăiul sunetul mi se părû mai limpede la capătul acela. Poate înse că lemnul să fi sunat alt-felû.

Atunci, începui a împinge încet, cu brațele înnainte, cu pumnii. Lemnul nu se clinti. Intrebuințai genunchele, sprijinindu-mă pe șele și pe tălpi. Nu pîrîi nicăieri. Incepui însfîrșit a mă izbîi din toate puterile, cu tot trupul, așa de tare, că ciolanele mele lovite scîrțieau. Atunci îmi pierdui mintea.

Până atunci mă împotravisem amețelei, valurilor de furie cari mi se sueau în cap ca fumul beției. Mai cu samă, mă feream să nu strig; căci pricepeam că dacă voiû strigă, numai aveam chip de scăpare. De o dată, începui a strigă, a urlă. Nu mai puteam să mă stăpînesc; urletele ȋeșeau din gitleju-mi îmflat. Strigam ajutoriû cu un glas pe care nu-l cunoșteam, nebunînd măi tare la fie-care strigăt, țipînd că nu voiesc să mor. Sgîrieam lemnul cu unghiile, mă zvîrcoleam ca un lup închis. Cît ținu criza? nu știu, dar simțesc încă tăria neînduplecată a secriului în care mă zbuciumam, aud încă furtuna de țipete și de plîsete cu care împleam secriul. Intr'o licărire mai de pe urmă a minței ași fi voit să mă stăpînesc și nu puteam.

Urmă o osteneală mare. Așteptam moartea, într'o amortire dureroasă. Secriul ȋeră de piatră; nici o dată nu voiû putea să-l stric, și fiind încredințat de zădărnicia încercărilor mele, nu

mai aveam curaj să cerc altă ce-vă. Altă suferință, foamea, mă năcăjea pe lângă lipsa de aer. Nu mai aveam putere. În curind chinul meu fu de nesuferit. Cu degetul încercai să trag țeră prin locul ciotului, și o mîncăi, dar sufeream și mai tare. Îmi mușcam mînele, ne îndrăzniind să strîng până să dea sîngele, ispitit de carnea mea, sugînd pielea cu pofta de a viri dinții într'însa

Cum doream moartea, atuncea! Tot vieața tremurasem de frica nemicirei desăvîrșite; și o voieam acuma, nu putea fi destul de întunecată nici o dată. Ce copilărie! să te temi de acest somn fără visuri, de o veșnicie de tăcere și de întunec! Moartea de aceea-î bună pentru că nimicește o ființă dintr'o dată, pe tot de-a-una. Să poți dormi ca pietrele, să te întorci în țerină, să nu mai fi!

Căutam fără să știu ce făceam, neconținut cu mînele. De o dată mă zgîriei la degetul cel mare de la mîna stîngă, și această durere ușoară mă scoase din ametală. Ce ieră? Căutai din nou, aflai un cuiu, un cuiu pe care l bătuseră strîmb cioclii, și care nu prinsese în marginea secreiului. Ieră tare lung și tare ascuțit, capul i se ținea în căpac dar simțeam că se mișcă. De acolò înna-ite n'avuî altă idee de cît să scot cuiul, întinsei mîna cea stîngă peste pîntece și începui a-l hîțina. Nu ieșea, munceam greu. Schimbam cînd o mîna cînd alta, cea stîngă reu așezată se ostenea ușor. Pe cînd mă chinueam ast-feliu, un plan întreg mi-se făcuse în minte. Cuiul acesta ieră mîntuirea. Trebuea să-l scot numai de cît. Dar nu voi izbuti oare prea tîrziu? Foamea mă chinuea, mă oprii, pradă unei ametei care mă lasă cu mînele fără vlagă, cu mintea nesigură. Supsesem picăturile de sînge de la degetul rinit. Atunci îmi mușcăm brațul, băui sînge, silit de durere, trezit prin acest vin cald și ațîțătoriu care-mi ulă gura. Pusei la cuiu amîndouă mînele, reușii să-l zmulg.

Din această clipelă crezui că voi izbuti. Planul mieu ieră simplu. Virii virful cuiului în căpac și trăsai o linie dreaptă cît putui de lungă, apoi tot purtai cuiul la deal și la vale ca să fac o tăietură. Mînele mi se întepeneau, mă încapăținam cu furie. Cînd socotii că am tăiet destul de adînc în lemn, îmi veni în gînd să mă întorc cu fața în jos, apoi, ridicîndu-mă în genunchi și în cote, să împing cu spatele. Dar, deși căpacul crăpă, tot nu se despică. Nu tăiesem destul. Mă pusei iar pe spate și începui iar cu cuiul, izbutii cu mare greutate. În sfîrșit mai cercăi o dată, și căpacul se despică de la un capăt până la celălalt.

Negreșit mîntuit nu ieram, dar nădejdea îmi împlea inima. Nu mai împingeam, nu mă mușcam, de frică să nu priciuiesc

vre-o năruire care să mă îngroape. Planul mîeu iera să întrebuintez căpacul că apărătoriu, și să cerc să fac prin pămînt ca un feliu de puț. Din nefericire, lucrul acesta îmfațoșă mari greutateți: bulgării grei ce se desprindeau încurcau scîndurile pe cari nu le puteam mînuî; nu voiî putea nici într'un feliu să ajung la față, năruiri ici colea mă încovăeau și mă plecau cu fața în țernă. Iear mă apucă frica, cînd întinzîndu-mă ca să aflu loc de razim, mi se părû că scîndura care închidea secriul la picioare slăbea. Lovii atunci tare cu piciorul, gîndind că poate în partea aceea iera vre-o groapă proaspătă.

De o dată, picioarele mi se acufundară în gol. Nimerisem, o groapă nouă ieră acolò. N'avui de spart de cît o pătură îngustă de pămînt și mă prăvălii în groapa aceea. Dumnezeule mare! scăpasem!

O clipală șezui întins pe spate, cu ochii la aîer, în fundul groapei. Ieră noapte. Pe ceriû stelele străluceaû într'o albăstrime catifelată. Din cînd în cînd vîntul îmi aducea căldura primăverei, un miros de copaci. Dumnezeule mare! scăpasem, răsufлам, nu-mî iera frig și plîngeam, șopteam vorbe neînțelese, întinzind minele în sus. Ce bine iera de trăit!

(Va urmă).

CC-0 Cluj / Central University Library Cluj

I. Nădejde.

Despre materiile tîmpitoare și ațîțitoare.

(urmare)

„Cit de prețuită să fie, la toate rasele omenești; beția cu spirt, n'a ajuns omului, care a născocit încă multe altele. Mai peste tot pămîntul se pare că omul ar fi crezut, ceea ce ne dovedesc a-zî unii pesimiști grămădind mulțime de dovezi, că: viieața ie un reu și că trebuie să ne amețim cît mai mult pentru a nu o mai vedea așa cum ie

„Într'o zi cînd fiziologia psihologică va fi mai innaintată, se va ști fără îndoială, mai mult sau mai puțin sigur, cari sînt urmările tiutiuului, opiului, cafelei, etc. asupra celulelor conștiente ale crierului omenesc. Acuma nu avem despre acest punct interesant de cît lucrări neisprăvite orî fantastice și ie greu a împărți aceste materii, aceste hrăni nervoase, cum le-au numit cam întrecîndu-se, în agenți narcotici și agenți ațîțitori, împărțire deșartă și falșă; căci cele mai narcotice, ca tiutiuul și opiul, la început ațîță lucrarea crierului, în vreme ce cele mai ațîțitoare, ca ceaîul, cafeaua și cacaua, la sfîrșit amortesc crierul (produc depresiunea mentală) cheltuînd toată materia cerebrală (iconomiile cerebrale).

„Cele mai însemnate substanțe narcotice sînt tiutiuunul, opiul, hașișul, betelul iavanez și kava polineziană.

„N'avem să ne întindem asupra fie-cărui din acești agenți, dar trebuie să le hotărîm în puține cuvinte, tiutiuunul, betel (piper bettel) kava (piper methysticum) sînt mai ales timpitoare, narcotice. Cook, Porter, etc. zic că: foarte mică cantitate de kava, produce o așa amortală în cît ori ce vuiet ie nesuferit.

„Nu avem de cît cunoștiinți foarte slabe despre lucrarea *betelului*, plantă din aceea-și familie cu *kava*, dar al cărei efect ie mult mai slab. Cît despre tiutiuun, lucrarea lui la urmă ie de obiceiu, o adormire ușoară, însoțită de o simțire plăcută de saț; stare prețuită, a cărei gust de la descoperirea Americii s'a lățit în toată lumea: pe marginitile strîmtoarei de Behring beu tiutiuun și Schweinfurth a văzut cultivindu-se varietăți de *nicotiana tabacum* în Africa centrală lingă Bahr-el-Gazel. Ce-vă asemănătoriu cu *Kava* și cu tiutiuunul ie o ciupercă otrăvitoare (*agaricus muscurius*), din care marginitii Kamciadali pregătesc o băutură amețitoare, care mai întăiu îi înveselește puțin, pe urmă le aduce aiurări și spazme. Narcotismul opiului și al hașișului ie ce vă mai înnalt. Ie un narcotism delicat, care caută a trezi în minte adevărate *ferii*, însoțite mai cu samă de o liniște fericită și de o simțire de plăcere nespūsă. Crierii numai lucrează; cele-lalte părți ale sistemului nervos sînt așa de amortețe că omul mai nu s mțește că are trup, cu alte cuvinte simțul apăsării (greutăței) ie nimicit.

„Acea-și betie a minței se întimplă cu *coquerul* american. Un foc de artificii de videnii izbucnește în capul Peruvianului sau al Bolivianului băstinaș îmbătat cu frunze de *erythroxyton coca*, pe care *P. Mantegazza* le-a descris așa de strălucit. Urmarea acestor trei materii ie așa de puternică, așa de plăcută, în cît dorința de a o simți se schimbă cu ușurință în patimă, în cerință puternică ca și gustul pentru șpirit. În orașele orientului întilnești adesea mîncători de opiu, lipsiți de toate, rătăcind pe uliți și strigînd, „Opiu! opiu! Dați-mi opiu că mor“. Se știe ce patimă au mulți Chineji pentru această substanță, și Mongolii vecinii lor, nomazi, se asemălucesc în această patimă; și parcă înadins ar voi să-și piardă însușirile bune ce au. Tot așa *coquerul* american jefeste fără grijă datorie, familie, cu un cuvînt tot, pentru aceste frunze prețuite.

„Ceaiul și cafeaua, lingă care se pot pune după *P. Mantegazza maté* și *guarana* din Brazilia sînt cu totul de alt soi. De asta dată omul a pus mina pe niște substanțe a căroră trebuință ie din cele mai de căpetenie și de care ie greu de abuzat. Acestea sînt niște ațîțătoare adevărat intelectuale, cari dau spiritului mai multă viociune, mai multă limpezală, și a căroră întrebui-

țare prelungită din generație în generație, fără îndoială că ajută la dezvoltarea mai delicată a crierilor.

„Totu-și am văzut la Paris, că bînd cine-va un litru de cafea a avut un acces de nebunie, care dădù loc la o mînie de sinucidere, cu toate că în Hedjaz se poate lua fără frică până la două-zeci, trei-zeci de cește pe zi.

„Dacă, cum am zis mai înainte, beția alcoolică ie poezia mistuirei, de sigur că așurarea pricinuită prin *cora*, ie mai cu siguranță; iar mai ales ațitarea ce face cafeaua prea multă poate fi privită ca poezia beției; departe de a inneca personalitatea, această ațitare îi da din contra o formă mai exagerată și mai înșelătoare.

„Sub acest punct de vedere, mai toate substanțele ce am observat au și o parte bine făcătoare, pentru că fac pentru un timp mai mult sau mai puțin scurt nu soiù de ațitare cerebrală. Dar această ațitare ie adesea neregulată, și alcoolul, opiul, hașișul, etc. se plătesc une-orî scump. Și totu-și omenirea nu le datorește numai rele urmări, căci viața omenească, grea de obicei, ie cu atîta mai grea în societățile primitive, și ie ce-vă pentru om, a putea în mijlocul relilor ce-l năbușesc, să găscă, după voie un miunt de uitare, o scăpare închipuită. Fără a mai numără că această ațitare a dat adesea naștere la niște idei pe care omul nu le-ar fi avut în starea normală la niște silinți pe cari nu le-ar fi făcut în slăbăciunea lui din născare.

„Din punctul de vedere sociologic omul are de dat și oare-care mulțămiri *alimentelor nervoase*. Iotrebunțarea acestor ațitătoare ie în acela-și timp un semn și o pricină de sociabilitate. De obicei, la cele mai multe popoare se string împreună fără nici un cuget reu pentru a gustă această hrană prețuită, cîte o dată chiar pentru a o pregăti. În multe cotune indiene din Guyena, *piwari*, sau zama de *casave*, se face într'un trunchiù de copac scobit ca o covată și cu care se slujesc toți locuitorii. În Polinezia, rădăcinile de *piper methysticum* le mestecă toți, cînd vroiesc să facă *kava*. Indienii din Blasapuerto, pe malurile Maranonului, pregătesc de asemenea o băutură ametoitoare din *yucas* mestecată în gură. În Polinezia, o creangă de *piper methysticum* slujea adesea ca semn de pace. A bea *Kava* împreună ieră mare semn de încredere, pentru că fiind beți se puneau mai mult sau mai puțin unul la voiea altuia. În America meridională, pretutindene unde se află o agricultură rudimentară, bănturile dospite sînt temeliea serbărilor, nada la muncă și resplata lucrului. Cafeaua joacă un rol asemănătoriu în Arabia și ceaiul în năuntru Asiai.

„În sîrșit, multe din aceste materii, mai ales cele alcoolice, pun în mișcare pe ori-ce om simțitoriu; ațită la veselie, la joc, la cîntec, la muzică, la poezie. Pretutiudene unde se tr-c bău-

turi dospite se află și o literatură bahică. Chinezii cu toată seriozitatea lor nu se îndepărtează de la regulă; au cîntat până și sermana bere de sorgho și rachiul de grîne și vinul de orez.

„Ieste deosebire între sațul dobitocesc al Australianului și Eschimosului și între beția veselă de vin, și nălucirile așa de colorate ale *cocăi*. Prin beție vieța hrănitoare a omului se mărginește cu vieța *simfitoare*“.

Acuma după ce dr. Letourneau ne-a dat o idee generală despre beție să o analizăm și noi puțin. Adesea chestiunile cele mai grele, cele mai necunoscute sînt tratate în vieța zilnică cu o ușurință și cu o necunoștință adevărat patriarhală. „Bea, ie un bețiv“ nu e rar să auzi. Ori: „țeranii sunt bețivi, de aceea-s săraci, de aceea n'au ce mîncă.“ Ce voiți, s'au găsit chiar doctori cari să strige în cameră să se facă legi în contra beției! Iei bine, toate acestea presupun o neștiință desăvîrșită despre pricina beției. Doctorii știu bine cît de greu e de luptat cu morfinismul, și alcoolismul ie facela-și lucru, cu deosebire că morfina o întrebuițază cei stăpîniți de vre-o boală ori minie, pe cînd spiritul ie la îndămîna săracului; se înțelege că morfina luată în cantități cît de mici tot ie vătămătoare, pe cînd vinul ori rachiul pot fi folositoare, atîrnă de la întrebuițare. Dar cum se prubulești fie căruî cît îi trebuie, cum să-l păzești să nu se îmbete?

Beția ie veche, veche, veche, cum ar zice un poet. Urme de ie găsim pretutindene, ori ce act mai însemnat trebuie să fie însoțit de-un păhar de vin măcar. De pildă împărțășirea de ce nu se face cu apă, ci cu vin? De ce la beserecă cu parastase ori cu liti duc creștiii tot gărafioara cu vin? Cred că morților le place mai bine spiritul vinului de cît al apei; iear vinul, băutura materială, place preuților; și așa împacă și pe unii și pe alții. Ba încă după împărțășenie trebuie să bei mai mult vin pentru a te sfinți mai de t-meiu. La botez sărmanul copil cît de mic tot trebuie să guste minusata băutură menită să-i ușureze în vieța chinurile, căci știți cîntecul vechiu: „Vinul și pelinul alina-ază chinul.“ La cununie mirele și mireasa gustă din acela-și păhar de vin. Ori ce faptă, cît de puțin însemnată, trebuie să fie însoțită de vin, de așa numitul *adalmăș*: cumpără o haiuă, o păreche de ciubote, ori o vacă, un cal... toate trebuie udate cu vin, bine înțeles nu iele ci gîtal. Vieța i s'a părut omului așa de sarbădă, în cît pretutindene cată să o mai învioșeze. Ori ce amintire, fie veselă, fie jalnică trebuie serbată cu vin, de pildă versul d-lui N. Gane: (Conv. 1 Ian. 1884).

„Am să gust cu ai miei prietenî vinul cel uîtat în hrubă,
Vai de-acela ce cu mine va voi să stea la probă!
Îți făgăduesc, amice, c'om să fiu de-un chef nebun.“

La cumătrie, la nuntă și ori ce petrecere vinul sau cel puțin rachiul ie nelipsit. Bucuria, omul o serbează cu vin; jalea o îneacă tot în vin. Din toate acestea vedem că în chestia beției ieste și moștenirea din străbuni în străbuni, sînt părțile ale crierului, cari cer să fie amorțite ori ațîțate de băutură șpirtoasă; iar mai vajnice, mai puternice sînt împrejurările. Așa, unul bea că n'are ce face, altul bea ca să poată mai mult munci, ca să-și amorțească simțirea și să poată trage jugul înaintea. Unul bea ca să-i vie gust de mîncare, altul bea ca să-l potolească. Unul bea să-și mărească veselia, bea cum am zice, de sburdăciune; altul bea de chin, bea să uite năcazul, cum, bine arată Dl. A. C. *Cuza* în monologul unui calic :

„Și mă duc să dau de dușcă cîte-va palice pline
Pieptu-mi uns cu dulce fiero jalnic să nu mai suspine,
Și să nu mă văd desculț, rupt în spate unsuros,
Cu'n botfor legat cu șfară, cu chepiu trecut de ros,
Să las foame, boală, trudă în garafa cu rachiu
S'o astup, 'napoi a casă să pășesc cîntînd hazliu;
Capu-mi legăuînd a lene ca un cal plin de dălac
Și pe paie putrezite ca pe trandafiri să zac.“

Așa că azi de la mare până la mic bea. Ai voi să împiedeci pe oameni de la băutură cu legi făcute prin cameră, ie tot una cum ai da poroncă: ca toți să fie bogați, bine îmbrăcați și sătui, fără a le da mijloace pentru aceasta. A poronci țeranului să nu bea, cînd hrana lui ie așa de proastă, așa de chiloasă, în-samună a-și pierde curat vremea. Cine nu știe că hrana țeranului ie rea, munca grea, condițiile în cari trăiește cele mai ne-higienice, moralul foarte jos și plăceri altele nu cunoaște. La crășmă, acolo ie clubul lui, grădina, muzica, teatrul; politică și noutăți tot acolo găsește. Și duce să se întîlnească cu cumătrul cutare, dar rachiul naib-i îi face cu ochiul, stomahul aproape deșert îl îndeamnă; plăcerile ce va gusta, veselia ce le va însoți, grija zapciilor nu-l va mai neliniști, are să fie, cum se zice, *sam pan*. Cine nu dorește să guste niște momente dulci în cari lumea i se va părea mai veselă, soarele mai strălucitoriu, firea mai armonică, cu un cuvînt, cum a spus D-rul Letourneau: cînd nu va mai avea sințul apăsărei, i se va părea că plutește pe aripele serafimilor? Arunce piatra cel fără greșală!

Soldatul cînd merge în luptă, s'ar duce oare așa ușor în foc, dacă capul nu i-ar fi amețit cu rachiu? Oare în rescoale ar lovi iel cu așa nepăsare în ceî de un neam cu dînsul, dacă n'ar fi mai întăiu amețit cu rachiu?

Închiam zicînd ca și Dr. Letourneau că beția ie încă o ur-

mă de selbătăcie, menită să dispară, nu înse cu legi; nu, cită vreme condițiile de traiu vor fi cele ce sînt a-zî ori aproape a-
celea-și. Cită vreme va fi cum ie a-zî, toți vor bea; unii din
prisos, de lene, neavînd ce face; alții de nevoie, de grijă de mun-
că, de foame. Calicul ce va avea zece bani, îi va da bucuros în
schimbul unui rachiú, cacî aceasta îl va ațița plăcut pentru cite-
va momente. A-zî de la împărat pînă la calic toți beau: unul se
îmbată cu șampanie, maderă, licoruri feliiurite; alții cu rachiú ori
cu vin prost, dar efectele și scopul sînt acelea-și. Un lucru care
împuținează cu siguranță beția ie hrana bună, însoțită cu bău-
tură spirtuoasă zilnică, dar cumpătată; cită vreme înse omul va
fi lipsit de acestea va căta și iel ca măcar din cînd în cînd să bea
și, fiind dorit, nu va mai cunoaște friul! S'a constatat că în Rusia,
țeranul bea mai puțin, relativ cred (și la noi) de cit ce-î din clasele
celelalte fiind că bea rar, dar se îmbată de a binele; iear ceia-
lalți beau zilnic, cite puțin, dar adunat face mai mult de cit la țeran.

Sofiea Nădejde.

Cum se face curgerea ghietařilor ?

Se știe că pe munții înalți chiar din țerile cele mai
calde cade neconținut omăt, cu alte cuvinte că vîrfurile
lor sînt acoperite cu zapadă veșnică. În țerile friguroase,
în apropiere de poli, linia de la care în sus începe o-
mătul veșnic ieste foarte aproape de nivelul mării, prin
țerile noastre mult mai ridicată și mai sus de cit ori
unde sub equator.

Omătul ce cade pe munți dincolò de linia de care
am vorbit, nu se clădește tot înaintea ca să alcătuească
munți de zapadă peste cei de piatră, ci cade în văi, lu-
necă sub lucrarea acelora-și pricinii cari fac să cadă toate
corpurile pe pămînt. Omătul căzînd în văi și tot grămă-
dindu-se neconținut, cînd muindu-se din pricina căldu:ei
cînd iear întărîndu-se, se preface din aceste pricinii în
ghieață deasă ca și cea de pe ieazuri și riuri. Această
ghieață curge tot la vale și formează adevărate fluvii de
ghieață cari sfișesc acolò unde își ține cumpănă topirea
prin căldură cu înaintarea din pricinele ce împing ghieața
la vale. De obicei ghietařii se urmează prin fluvii li-

cide, așa că cu drept cuvînt am putea zice că fluviu ca Ronul, Rinul, Gangele, etc. sînt de ghieață în partea de sus a cursului lor și de apă lîcidă în cea mai mare parte remasă.

De mult se năcăjesc învățații să afle cum se face că ghiețarii curg și cu toate că pentru un timp s'a părut că Tyndall a pus capăt neștiinței și că ne-a găsit în sfîrșit explicarea fenomenului, totu-și fapte însemnate descoperite prin cercetări în Italia, Germania și aiurea au rîinat teoria lui Tyndall înlocuind'o prin teoria lui Forbes pe care se creșuse că a nimicit'o Tyndall prin mulțime de experiențe.

Kropotkin, într'un articol foarte însemnat, publicat în „Revue scientifique“ No. 2 din 1884 ianuarie în 12, a arătat cum trebuie să ne închipuim după faptele cunoscute astă-zî curgerea ghiețarilor. Am fi tradus tot articolul înse pe unele locuri iese prea greu pentru revista noastră și credem mai nîmirit a face cunoscute în scurt faptele pe care se întemeiază învățatul Rus și teoria ce crede iel că trebuie să punem în locul celei a lui Tyndall.

Forbes și-a publicat ideile pentru întăea oară în *E-dinburgh New Philosophical journal* de la 1842 până la 1844 sub chip de scrisori; sub formă cea mai de pe urmă a fost dată la lumină teoria lui în anul 1846 în *Philosophical Transactions of the Royal society of London for the year 1846* (citate de Kropotkin în *Revue scientifique* pag. 39).

Forbes asemănează ghieața cu smoala, mierea și alte materii viscoase și crede că ghiețariul curge ca și materiile de felul acesta. Foarte potrivită iese o experiență făcută fără de voie cu un poloboc de smoală. După ce se strică vasul, smoală deși remănea tot solidă și ușor de sfărmat curgea ca un adevărat ghiețariu. Mai cită și experiența lui Christie: acesta a împlut o boambă scorburosă cu apă și a pus'o să înghiețe. Prin borta boambei ieși un cilindru de ghieață cu desăvîrșire omogenă. Forbes mai știea și faptul că un inventatoriu luase brevet pen-

tru a se folosi de descoperirea că costoriul supus la apăsare de două-zeci de tone pe deget pătrat curge ca un ligid.

Ideile lui Forbes au scandalizat, cînd au ieșit la lumină, pe toți cei ce erau deprinși a privi ghieța ca lipsită cu desevărsire de viscozitate ori de plasticitate. În protiva lui Forbes a luptat matematicul Hopkins. Acesta negă cu totul plasticitatea ghietei și credea că ghietariul se mișcă în întregime ca o pîeatră care s'ar lunecă pe un plan plecat. Mai pe urmă înse după ce se adunară fapte cari arătau că ghieța nu se lunecă dintr'o bucată, presupuse că ghietariul iese împărțit în felii verticale cari se mișcă una lîngă alta cu iuțeli deosebite, ast-feliu explică iesel cum se face de pot trece ghietarii prin strîmtori și de se despart în două cînd întîlnesc o insulă ș'apoî la vale de aceasta se împreună la loc cele două brațe. După ce se dovedî înse că nu poate fi vorbă de asemenea felii, de vreme ce nici un călătoriu nu le-a putut vedea, Hopkins admise că feliile nu-s despărțite prin crăpături, ci numai prin planuri de lunecare cari nu despică masa ghietariului. Așă de mult avea încredere în aceste presupunerî în cît arată că dacă i se va dovedî că o linie dreaptă de țeruși așezată de a curmezișul ghietaților se preface în curbă și că părțile de asupra ale ghietaților se mișcă la vale mai iute de cît cele de la fund—ieste gata a crede și iesel în plasticitatea ghietei. Amîndouă cerințele i se îndepliniră, cercetările arătară că părțile de la mijloc ale ghietaților se mișcă mai iute de cît cele de pe lîngă țermurî și cele de la suprafață mai iute de cît cele de la fund; de asemenea și cu linia de țeruși. Hopkins admise atunci plasticitatea ghietei, dar susținû că nu-i de ajuns de mare pentru a explica curgerea ghietaților și tot zicea că plasticitatea ghietei ieste *seculară*, adecă se arată numai după timpurî lungî și prin urmare nu poate explica schimbările răpezi de formă dovedite la ghietari. Puțin lipsea și ar fi fost silit la urma urmei să se lepede de ideile lui și să se unească cu For-

bes—firește inse că lucrul care oprea pe mulți să primească teoria plasticității a fost faptul că ghieața ieră cunoscută din faptele zilnice așa de sfârmicioasă ca stela și prin urmare nu puteau crede că va fi fiind oareșii cum asemănătoare cu miera ori cu păcura. Reminea inse faptul cu smoala, dar se întâmplă adesea că în discuții, chiar științifice, se trec cu vederea fapte cari ar putea plecà cumșana în altă parte de cum ne așteptam.

Tyndall găsi într'o însușire a ghietei numită *regelatiune*, chip de a explica cum un corp sfârmicios ca ghieața se poate purtă ca și cum ar fi plastic cînd iese supusă la apăsare. Tyndall zice că sub apăsare ghieața să sfarmă în mii de bucățele, cari în puterea regelatiunii ierăși se lipesc împreună. Ast-feliu ghieața după Tyndall, n'are nevoie să fie viscoasă sau plastică pentru a putea să treacă prin strîmtori ori să curgă în aparență ca și păcura. Tot o dată făcu niște măsurători în Alpi și trase închiere că ghieața nu poate suferi de cît apăsări neînsemnate, fără să se formeze într'insa crăpături. Pe lângă acestea mai credea ca și Hopkins că se lunecă ghietariul în totul ca stîncă solidă rozînd fundul văiei.

Faptul regelatiunii ghietei descoperit de Faraday iese adevărat și firește că are rol în herestuirea crăpăturilor și sfarmăturilor ce se formează pe la locurile unde ghieața iese supusă la apăsări sau întinderi prea mari sau prea răpezi; dar vom vedea îndată cu ce fapte se poate doborî toată teoria lui Tyndall.

Tyndall n'a putut arăta în ghietari zdrumicarea ghietei ca în experiențele lui Faraday și în ale sale. Ghieața care formează aproape totalitatea ghietariul nu ie zdrumicită, ba chiar nici crăpată și această ghieață își schimbă neînterupt forma și curge. Mai la urmă a ajuns Tyndall să zică că nu-i nevoie de crăpături și sfarmături ce pot fi văzute, că trebuie de admis că se sfarmă fără să se rupă . . . dar ce înțeles au aceste vorbe, ast-feliu nu ajungem pe furis la teoria lui Forbes și Rendu?

Kropotkin aduce pentru a sprijini teoria lui For-

bes cercetările așa de însemnate ale lui Tresca despre *curgerea corpurilor solide*.

Dacă schimbăm într'un chip oare-care forma unui corp solid elastic (fie prin apăsare, fie prin întindere, fie prin sucire), corpul își iea ieară-și forma veche în dată ce încetează lucrarea puterii . . . aceste schimbări de formă se numesc *trecătoare* sau elastice. Înse dacă puterea ce lucrează crește, schimbările încep a nu se mai putea pierde, din trecătoare se fac *statornice*. Am trecut peste marginile elasticității. Acuma dacă lucrează asupra corpului puteri și mai mari, acesta se poartă ca și cum ar fi ligid. Fenomenul acesta are loc pentru plumb sub o apăsare de 130 de chilograme pe centimetru pătrat și de 3800 de chilograme pentru fier.

Tresca face cercetări în această privință de două-zeci de ani. Ieată câte-va experienți din cele mai însemnate citate de autoriul articolului din *Revue scientifique* :

Iea o bucată cilindrică de plumb sau un pachet de plăci rotunde. Le pune într'un vas cilindric tare în păreți și cu bortă la fund. Plumbul apăsat iese prin bortă țîșnind întocmai ca un ligid. Tăind de a lungul vina de plumb și plumbul din vas vedem că moleculele ce formau vina veneau din toate părțile vasului descriind niște linii carile de la bortă în sus merg reșchirindu-se.

Tresca pune o bucată de fier pe o placă de marmură și-o apasă deasupra, fierul se poartă întocmai ca o bucată de ceară sau de lut moale, împrăștiindu-se în toate părțile ca un ligid.

Dacă virim cu sila o vargă de fier într'un cilindru de plumb așezat într'un vas cilindric, vedem că plumbul se ridică în jurul vergelei, cum s'ar ridica apa sau mercurul, dacă ar fi fost în vasul cilindric în locul plumbului.

Deși experențele lui Tresca s'au făcut numai asupra metalelor ductile ori maleabile ca fierul, plumbul, oțelul necălit; totu-și, zice Kropotkin, nu încapе îndoeală că tot așa trebuie să fie și cu celelalte solide, deși nu în asemenea grad.

Deși n'a făcut Tresca experiențe, dar inginerii cunoșc foarte bine că toate corpurile, după ce stau mult timp supuse la apăsări mari, capătă schimbări statornice în formă. Pietrile cele mai tari se lățesc slujind mult timp în temelii. Sub apăsarea păturilor geologice chiar cuarțul se lățește, se poartă ca un corp viscos. Poncelet a arătat că se bucură de această însușire chiar stecla și oțelul călit; căci dacă niște vergi făcute din aceste materii stau răzămăte în de lung de părete, numai prin lucrarea greutatei lor chiar, se îndoaie și rămân ast-feliu, adecă capătă schimbări statornice.

Iată acum fapte cari arată că nici ghieața nu face excepție de la regulă și nu care cum-va închipuirii ci experienți.

Kropotkin arată că după măsurăturile cele mai exacte (căci a dovedit foarte bine că ale lui Tyndall erau greșite) s'a aflat că ar trebui ca ghieața să se poată întinde cu o 145 milionime ($\frac{1}{145,000,000}$) din lungimea ieî într'un ceas pentru a putea explica fenomenul curgerii ghietașilor. Așa urmează din măsurile lui Reilly, făcute la 1870.

Profesorul Bianconi a făcut experienți asupra ghietașei și deși Tyndall spune în scrierea sa despre căldură la § 230 că experiențele cele mai delicate n'au izbutit să arăte că ghieața are însușire de a se întinde ca păcură, cînd o tragem,—avî fericirea de a vedea că ghieața nu se deosebește de toate celelalte corpuri solide. Luă scînduri de ghietașă și, punîndu-le cu capetele pe cite un sprîjin, le îndoaie ca pe niște plăci de ceară. O scîndură lungă de 1^m50, lată de 30 centimetri și groasă de 10 se plecă la mijloc de 23 de centimetri. Întorcîndu-o pe cealaltă parte, se îndreptă și apoi se îndoaie ca și întăiu și în spre partea cealaltă. Cu pîrghii legate la amîndouă capetele scîndurei de ghietașă putî să o sucească întocmai ca pe una de ceară, fără să se arăte cît de micî plesnituri. Cu toate acestea ghietașă ieră sfîrnicioasă ca de obicei, puțin să o fi lovit reu și se făcea țanduri.

Firește că nu poate fi vorba de regelație aici și fenomenul se potrivește cu flexibilitatea cunoscută a dolomiilor, a pietrelor de var, etc.

Bianconi făcea experiențele la 5 grade deasupra lui zero, Mathews și Froude în 1870 au făcut experiențe la temperaturi mai mari, la—1, la—5, și au văzut că scindurile de ghieață prin greutatea lor numai se îndoeau fără să se sfarme și a năme o scindură lungă de 2 m. 10, lată de 165 de milimetri și groasă de 35 s'a plecat la mijloc de 44 milimetri în 24 de ceasuri. Moseley la 1871 a repetat această experiență la temperaturi departe sub zero și a văzut că o scândură, groasă de 133 milimetri, lungă de 91 de centimetri și trasă de la mijloc printr'o greutate, s'a îndoit plecându-se cu 13 milimetri în câte-va ceasuri, rămânind nesticată cu fața netedă și strălucitoare.

Socotind acuma lungirile observate se vede că nu numai că ajung pentru a explica curgerea ghietașilor, dar chiar întrec.

După cercetările lui Pfaff urmează, că în apropiere de zero o apăsare de 100 până la 150 de grame pe centimetru pătrat, ajunge pentru a face să curgă ghieața. Pentru schimbări mai iuți a găsit Moseley 8. 4 kilogr. pentru centimetru, Mathews pentru schimbări mai încete, numai 4, 5; cu cât schimbările se fac mai încet cu atita trebuie pentru a la pricinui apăsări mai mici. Se știe înse că în ghietași tocmai apăsarea din partea ghietei ce se află mai în sus nu lipsește.

Pfaff zice, se înțelege ca închiere din experiențele sale: cea mai mică apăsare ieste îndestulătoare pentru a îndepărtă particulele ghietei, numai să fie neîntreruptă, iar ghieață și aerul să fie pe aproape de zero, ghieață în apropierea punctului său de topire se poartă *ca ceara*."

Deci ghieața ieste plastică la apăsările ce suferă în ghietași și dacă pe unele locuri se crapă nu urmează, cum credea Tyndall, că ieste lipsită aproape cu desevirșire de plasticitate, ci numai că pe acolo au fost întinderi prea mari și prea răpezi. Ar mai rămănea să se facă un ghi-

țariu în miniatură și să se supue ghieața la o apăsare potrivită și atunci l'am vedea curgînd fără să joace vre un rol regelația orî alte însușiri ale ghieței afară de plasticitate.

Cercetările lui Petterson care a călătorit cu vaporul *Vega* pe la Nordul Asiei până în China, etc. și a studiat ghieața întărește ideile lui Kropotkin și ale celor ce se țin de acelea-și idei ca dînsul.

Ghieața cuprinzînd în sine săruri felîurite se moaie înaintea de a se topi și anume fenomenul începe sub zero cu cîte-va grade; decî se înțelege de ce vara curg ghiețarii mai iute de cît iarna.

În țerile reci ca Groenlanda, deși temperatura ieste mică, dar apăsarea cea foarte mare la care ieste supusă ghieața ieste îndestulătoare pentru a face să curgă necontentit ghiețarii.

Kropotkin încheind articolul său zice că geologii pot vedea ce urmări ar avea primirea acestei teorii asupra închipuirii ce trebuie să ne facem de epocile glaciare. Deși nu spune altă nemică, dar credem că voește să zică că nu se cere să fi fost pe atunci mai rece de cît acuma, pentru că căldura mai mare ce-va de cît astă-zî ar face poate să se scoboare ghiețarii până mai jos, căci s'ar mișcă mai iute.

T. U.

Obiceiurile Evreilor la naștere.

În dată ce copilul se naște, moașa, care nici o dată nu lipsește la asemenea întimplare orî cît ar fi de sărac omul, strigă: *Mazel tov* (noroc bun). Patul lehuzei îl încunjură cu paravan, sub cap îi pun o carte de rugăciuni orî una din cărțile lui Moise, iar deasupra ușilor și fereștilor se anină așa numitele scrisori (brivli) în cari ieste scris un psalm de ai lui David și alte rugăciuni.

Ieste aspru oprit de a da afară gunoîul sara, în cursul celor opt zile cît stă lehuza în pat. Nime n'are voie să între în casa lehuzei cu oală deșartă.

La nașterea unui băieț se bucură mult mai mult decât la a unei fete.

Iată ce cerimonii se obișnuiesc la nașterea băieților:

În ziua a cincea după naștere se face așa numitul *crșimăleimim* (spunerea crezului). Vin copiii din *hederul* la care îmblă vre-un băieț mai mare al lehuzei—dacă are; iar dacă n'are, poștește a nume pe dascalul de la vre-un heder vecin să trimeată copiii pe cari învață. Vin sub sara, duși în șir de *belferul* cel mare care merge înainte și de cel mic care vine în urmă. Copiii sint spălați, primeniți, pieptănați, în sfârșit gătiți ca de serbătoare. Cum intră în casă zic cu toții: *ghîtn uvint, mazeltov* (buna sara, noroc bun) și apoi spun crezul și psalmul lui David (tot acela care se află în scrisori) cu un ton a nume hotărît pentru asemenea prilej.—Vre-o rudă ori vre-o cunoscută de ale lehuzei împarte la copii turtă dulce și ieși se duc.

Mai târziu tot în sara aceea se adună mai cu samă bărbați prieteni de ai bărbatului lehuzei și petrec până târziu.

Vineri mai fac o petrecere tot mai mult pentru bărbați. Această petrecere (*Șulăm Zuhir*) acuma se obișnuiește mai numai de habotnici.

În ziua a opta iese cerimoniea tăierei în prejur și punerea numelui. Această cerimonie se obișnuiește de toți Evreii, afară, se înțelege, de cei *apicorsim* de tot (necredincioși).

Tăierea în prejur se face ori la Sinagogă ori a casă, după întimplări.

În demineata zilei menite pentru tăierea în prejur, bărbatul lehuzei (*bal brisnic*) merge la sinagogă și, după închinăciunea obișnuită, moașa ori aceea care a adus copilul (dacă tăierea se face la sinagogă) îl dă în mîna nănașilor (*cvoters*) cari îl scutură pe brațe urîndu-i ani mulți și fericiți (*mazel tov*). Din mînele nănașilor trece în ale celor ce se află de față și fie-care face ca și aceea, apoi îl dau celui însărcinat cu tăierea. Cel ce ține copi-

lul în brațe în timpul tăierei se chiamă *sindic* și ținerea aceasta se socoate ca *faptă plăcută lui D-zeu*, de aceea Evreii adevărat credincioși se duc mai totdeauna, dacă-s poftiți, la asemenea ceremonii, ca doar ar fi ieși cinstiți cu sindicatul. De obicei înse această cinste cinste o are vre-un judecătoriu (*daïn*) bătrîn ori rabinul ori vre-un alt Evreu *bătrîn*, știut de toți ca foarte credincios. Sindicul se așază pe un fotoliu și scutură și iel copilul ca și nănașii. Evreii cei de față îmbrăcați cu *talese* se pun din jur în prejurul sindicului și fac o rugăciune *ad-hoc*. Apoi un specialist în meșteșugul tăierei, *numit moil*, își *îndeplinește datoria adecă, taie: suge din rană puțin sînge și o stropește cu vin*.

În timpul tăierei împrejur, se crede, că stă ca martor *Eliui anuvi* (prorocul Ilii), de aceea toți stau plini de respect. Tot atunci i se pune și numele.

Dacă băietul ie întâiul născut, atunci după trei săptămîni și două zile de la tăierea în prejur se face *pidion abèn* (rescumpărarea feciorului). Serbarea aceasta o fac numai jidani *jisreilim*; *leviim* și *cohanim* nu o fac. Dacă mama băietului ie fata unui *coïn* nu-î nevoie de cerimonie.

La această serbare vin mai cu samă bărbați, se fac feliurite mîncări și la cei mai bogați un feliu de cozonaci *ranchih*.

Băietul îl îmbracă, numai cu o cămeșă și-î pun la gît mărgelile roșe ca să nu se dioache. Ast-feliu împodobit îl pun pe o tablă de argint (bine înțeles dacă au asemenea tablă) sau și de alt metal, dar țin mai cu samă să fie cel puțin argintuită.

Lîngă băiet pe tablă se puneau pe vremea carboavelor cinci carboave, acuma pun cinci de cite cinci franci. La această serbare trebuie numai de cit să fie de față un *coïn**. Acesta ridică tablaua cu copilul și întrebă: *Ce*

* Ce vrea să zică *coïn*, rugăm pe prietenul nostru se ne explice (N. R).
Notă. Din faptul arătat de prietenul *Coireh* se vede că nu iese așa de strașnică ferirea de sînge, măcar că în legea lui Moise spune să scurgă tot (?) sîngele din carne. . Ca să ne facem o idee mai

vrai? Cei 5 de câte 5 franci (numiți la asemenea prilej *șculim*) ori băietul? Se înțelege că tatăl răspunde că copilul; *coitul* are atunci drept să puie cei 25 de franci în pungă. Dacă omul ie bogat, *coitul* chiar rămîne cu banii; de nu, îi dă înapoi.

La nașterea unui fete se face numai o singură serbare, la punerea numelui, care are loc în una din zilele în cari se cetesc la sinagogă cărțile lui Moise: luni, joi, sîmbătă ori în vre-o serbătoare.

Înainte de a pune copilul în leagăn au obiceiul de aruncă acolò strafide și bucăți de turtă dulce; copiii vecinilor stau așezați în jurul leagănului și se răpăd de înhață fie care, cît poate mai mult. *Coireh*.

---

lămurită despre fapt, n'aveam de cît să ne amintim că iese cu totul oprit de a luă în gură carnea de porc — prin urmare, dacă la tăierea în prejur poate *moitul* luă sînge în gură, se ferece mai puțin de acesta de cît de carne de porc. Se vede de aice cît de mult greșesc acei cari socot că nu ar fi cu putință să se întrebuinteze sînge de creștin de vre o sectă fanatică necunoscută, chiar celor mai mulți jidovi. Fac greșală mai întăiul că se așteaptă la fapte logice în religii și al doilea că se presupun a toate știutori și nîță de învățăturile științei sociologice. Lucrul care ne înveselește iese că pe lîngă șovinistii orbiți, cu desevrîșire ca cei de la *Apărătorii* și chiar de la *Fraternitatea* se mai află și între Evreii noștri destui tineri cari au rupt cu desevrîșire comunitatea morală cu secta religioasă mozaică — și caută să afle numai adevărul spre a putea lumina, cît le va sta în putere, poporul evreesc și să lucreze ast-filiu pentru fericirea acestui popor care voiește să rămîie îngădit cu un zidiu chinezesc. Alt fapt îmbucurătoriu iese că în poporul neluminat sînt mai rari asemenea șovinisti ca cei de la *Apărătorii*. Ca să-și facă ideie lămurită de felul cum se întășozază iei nunței noastre, n'au de cît să gîndească la *st-garii* l neguțitorilor creștini, Dl. *Polihroniadi*, și fie încredințați că așa ni se par iei nouă, cum li se pare lor Dl. *Polihroniadi*. În alt articol arătăm cum de bine se pricep a răspunde la cele dovedite prin „Contemporanul“.

Verax.

Unde iese turmă, pagubi să nu fie?

(Anecdota populară).

Cum văzù țiganul că prin sat de-a rîndul.
Sînt oieri cu toții; se bătea cu gîndul:
Ce șurub se'ntoarcă, ce negustorie
Oî și iel să aibă și oieriū să fie
Și prin sat ca diușii ziua să vorbească
Tot de oi. Gîndește cum s'o nimerească,
Curmeziș țiganul și'n lungiș s'a dat:
Două oi la urmă tot a căpătat.
Și-a făcut și stîună. Avea turma'ntreagă
Două oi: o laie și-o băbană neagră.

Înjghebat'a stîna totul a gătit,
Doi ciobani de odată haide și-a tocmit,
Și să aibă'u grijă le-a și poroncit
De cum-va păcatul s'a 'ntîmplă să deie,
Și din oi vre-una s'a 'ntîmplă să pieie
Iei s'alerge în grabă și să-i dea de veste,
Ca stăpîn să stie paguba ce iese.

Deci o oaie tocmai la o serbătoare
Potrivește'n ciudă parcă și chiar moare,
Un cioban îndată la stăpîn pornește
Ca să-i dea de veste. Merge și-l găsește
Tocma'n fundul crișmei stînd și sfătîind
Cu oieri de turme și la vin cînstind.

Cum intră ciobanul merse'ntins la iel
Și'ncepù să-i spuie cam în acest fel:
— Ciobăniea, bade, a zi ți-am împlinit
Ooî-a ce mi-ai dat'o s'o pase a pierit.
— Ieși afară, slugă rea, nerușinată —
Îi strigă țiganul și'ncepù să-l bată.
L'a bătut și-afară tot brînciș l'a dat
Ocărîndu-l groznic cum că s'a 'mbătat.

Merse iel la stîna celuiilalt îi spuse
Și'n sfîrșit la crișmă și celalt se duse
Cum intră în crișmă și-l văzù cînstind
Merse'ncet la dînsul și-i vorbi zicînd:
— La mulți ani stăpine!! Mulți și fericiti
Ani să tot petreceți după cum dorți!!...

— Să trăeș'î băiete, (zise atunci țiganul),
Iea păharul ista. Iea și bea ciobanul,
Ș'apoi stă la vorbă parcă nici nu știe
Că-i pierise oaiea și cu veselie
Despre oi și stină șede și tot spune
Pină cînd țiganul întrebare-i pune:
— Ce mai ie la stină pe-acolò? Ce veste?
— Dă, la stină-bine... bună pace iese.
Oile merg bine, dar așa și așa,
S'a 'nceput din iele a 'nsemna ce-vă—
— S'a 'nsemnat din iele?!!. Ce vorbești tu măi?!.
Și din care turmă?

— Iea din cele lăi. . .

— Vezi așa măi merge. Celălalt a venit
Și mi-a zis de-odată: — Oaiea ți-a perit.
Pricopsitul naibeî, drecu'n iel să dea,
Parcă-o oaie numai am în turma mea.
Haî la cinste, lasă. Chef și veselie!!.
Unde iese turmă, pagubi să nu fie?...—

T. D. Spirantă.

Oameni îndrăzneți.

Bun lucru și îndrăzneala la om, dar adesea dacă îndrăzneala
iese numai iea singură neînsoțită de puterea trebuitoare nu slu-
jește de cît a te face de ris singur. Domni de la „Apără oriul“
sînt foarte îndrăzneți, nime nu poate să le iee o însușire așa de
cunoscută, dar sînt lipsiți de noroc.—Au auzit și iei pe unii alții
zicînd că *atîtea greșeli cuprinde cutare scriere că s'ar putea îm-
plea volume* și au și pus fraza într'o întîmpinare la adresa no-
astră și au scris că în „Contemporanul“ sînt atîtea monstruozi-
tăți, științifice mai ales, că s'ar putea împlia volume! Mai știi, de ce
să nu fie adică? Mierarea ne cuprinde înse, de ce până acuma
nu ne-au arătat prin publicitate măcar două trei din acele mon-
struoziități ar fi văzut lumea că degeaba măi strigăm în potri-
via uniea și altuia cînd chiar noi ne aflăm tot în glodul în care ne
place să arătăm că numai alții se proslăvesc împreună și cu cei
de la „Apără oriul“? N'au arătat pentru o pricină foarte bine cu-
vîntată—nu au găsit acele monstruoziități! Cum de au spus înse
că sînt? — Foarte ușor de înțeles. „Cum se poate, își vor fi zis
Domniile-Lor, să scrie cine-vă atîtea coale de hîrtie și să nu facă
greșeli? De bună samă că au făcut. Haide să ne dăm îfos că
noi i-am prins cu greșeli că să se miere toți abonații noștri și

să zică: vedeți, tot cap de Jidan!“ —Păcat numai că vor reminea numai cu o închipuire deșartă mai mult. Până acuma credeau șovinisti și sprijinitori ai „Apărătorului“ că au prins pe Dl. T. Maiorescu cu greșală mare la latinește, că a zis *pars anterior* în loc de *pars anteriora* și acuma (dacă ni se dă voie să vorbim și de noi) vor mai adăogi încă și biruința cea nouă că au prins pe cei de la „Contemporanul“ cu sute și mii de monstruoziități, nu șagă!

Dar să ne întoarcem la învinovățirile ce ne aduce „Apărătorul“ pentru critica ce am făcut traducerei romanului *Nana*. Dl. anonim numește *nemernic* romanul *Nana*, se înțelege, doar nu-î Zolă jidan să fie și iel lădat ca Halevy, Lasker, etc... Poate li s'a lovit sentimentul rușiniei prin descrierile din *Nana*, ne bucurăm; dar cetit'au D-lor cartea așa de lăudată în biografia lui Naquet tradusă ca foileton în Apărătorul? Acolò să fi văzut Domni de la „Apărătorul“ idei frumoase despre familie și despre relațiile sexuale în general. Dar ce are a face: pornografiile și nemoralitățile își pierd toată reutatea dacă-s făcute de jidani, dar dacă le fac alții apoi is în stare să restoarne lumea. — Lasker ieră, cum singuri spun *nebun*, și cu toate acestea toată presa jidovească bate'n doba cea mare și din laude nu-l mai slăbesc acuma după ce a murit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Altă idee foarte frumoasă a anonimului de la Apărătorul iese că traducerea romanelor străine nu trebuie să fie privite ca lucrări cu pretenții literare... dar cum să le privim oare ca lucrări de salahorie, ori de ciubotărie?.. Poate că traducerea germană a romanelor lui Zola se face așa în ris, ca a romanelor „Călărețul fără cap“, „Romeo și Julieta“, ori „Nana“ criticate de noi! Mai știi! Dar fiind că traducătorii sînt jidani, de ce să le stricăm gheșeftul—de aceea trebuie să-î apere.

Mai la urmă zice anonimul în chestie că greșeli de felii celor criticate de noi în traducerea *Nanei* se află și în „Contemporanul“. Uită înse că pentru a dovedi că în adevăr sînt greșeli de limbă și nu de tipariu să cere să iea de acele exemple la cari iese greu de presupus greșală de tipariu. Depildă, pentru a dovedi că cine-vă nu știe a articulă, nu trebuie să iei ca exemplu substantive femeiești în *ă*, căci foarte ușor se poate scăpa din vedere la corectură *a*, pus pentru *ă* sau și din potriva Asemenea greșeli foiesc în toate tipăriturile; dacă va luă înse femeiești înmulțite, atunci deosebirea între *mame* și *mamele* iese foarte ușoară de cunoscut. De asemenea sînt bune substantivele bărbătești articulate, căci între *om* și *omul* deosebirea iese de asemenea mare. Înmulțitele bărbătești foarte ușor se pot greși la corectură și la zaț: *oameni* și *oamenii*. Pe urmă trebuie de urmărit o greșală și de văzut dacă iese făcută din iușală, din nebagare de samă, ori

din neștiință. Așa, dacă vei vedea că un scriitoriu deosebește totdeauna în scriere conjuncția *să* de pronumele *se*, deși se va întâmpla ici coala câte un *se* în loc de *să*, nu urmează că omul n'a știut a le deosebi.—Noi ne ținem de ast-feliu de regule, când criticăm și dacă ați vedea din o traducere sau o altă scriere criticată de noi, câte exemple stîngem din greșeli și cu câtă ingrjire căutăm să nu ni aninăm de greșeli de tipariu ori de curate scăpări din vedere, atunci ați băgă negreșit mai mult de samă cînd ați căută să vă dați părere de avem sau nu dreptate.

Greșelele ce ați găsit în „Contemporanul“ (după Dv.) arată ieară-și că vă apucați de lucruri mai pe sus de puterile D-voastre și nu cunosc lucru mai ciudat și mai de ris, de cît cînd văd pe cine-vă că se năpustește asupra unuia și-i dă în obraz că a făcut cutare sau cutare sau cutare greșală și în adevăr face eh iar iel greșală și dovedește că nu știe ce vorbește, cum a pățit'o tî-nărul plin de modestie care s'a legat de Dl. T. Maiorescu cu *pars anterior*.

„in marea“, „pe marea“, nu-s greșeli, căci cuvîntul *mare* are nărav de se articulează neregulat, se vede că-i presupusă ca cunoscută, ca hotărîtă; tot ast-feliu se întâmplă cu *Dunăre*. D-voastre ați zice *a trecut Dunăre*, Românii zic înse *a trecut Dunăre*.

„la cum'itru“ iese tot așa de puțină greșală ca și „la nănașul“, „la popă“.—Nu-i tocmai bine că cuvintele au năravuri a nume ale lor, dar ce să le faci, dacă așa se zice? D-voastră ați zice poate „*Țiganul la nănaș*“, noi înse vom rîde și vom și vom zice „*Țiganul la nănaș*“ ori popular la „*la nănaș*“.

„*umerelc obrăjilor*“ ieară-și ați crezut că cuprind vre o greșală. Veți fi așteptat: „*umerii obrăjilor*“; apoi ce vă sîntem noi de vină ducă nu știți cel puțin că forma *umere* iese formă bună românească?

„Indeletnicirea cea mai personală omului“ nu are greșală, se poate zice și cu dativ cum am zis noi și cu genetiv cum credeți Dv.; care construcție ie mai elegantă nu vom discuta cu Dv. cari nu știți nici a incurcă trei patru cuvinte fără să greșiți. Despre întrebuițarea prea grămădită a formelor *al*, *ale*, *al* ar trebui să fi băgat de samă că fraza iese ironică și a nume înflată prin acea grămădire de *al*, *ale*, *al*.... Dar chiar de s'ar întâmplă asemenea grămădire din cînd în cînd.... ar fi nebagare de samă și nu greșală neiertată..., de vreme ce se află unde vei căuta-o și poate chiar că ie legată de întrebuițarea acestor forme.—„*toți copii*“ și „*în limba*“ și „*genuchile*“ se vede ușor că nu pot fi de cît greșeli de tipariu.—

Să arătăm acuma ce greșeli fac domni de la „Apărătorul

în No. 1, anul al VI-lea în care se află și critica în potriua noastră.

Chiar în critica în chestie zice: „a avut înaintea ochilor *pildele de felul*: în marea, la cumătrul, etc“ Mai joc zice „*câte va al și ale*“ și „în de ale literaturii *proprie*“ uitind ori neștiind că *proprii* face *propriu* la genetivul și la dativul singurit femeesc. Mai zice: „a se ține numai de persoana lui, și nu și *la* ale noastre.“ A se ține *la o persoană* va fi culmea eleganței, mă știți!

Ce să mai zicem despre frazele în cari cetim: „începutul autoriului de la „Criquette“...“ „Viitoriul autor de la „Monsieur et Madam e Cardinal“...“; a doua oară: „autorul de la „Criquette“...“, „autorul de la „l'abbé Constantin“...“ Din aceste câte-va exemple se vede cât de elegant scriu domni de la „Aparatoriul.“ Pare că vă văd legându-vă de mine: că am zis de *la* înaintea „Aparatoriului“, dar în zădar vă bucurați, ieu am pus bine și Dv. ați greșit mai sus. Dacă am fi făcut noi acum limba ați fi în stare să strigați la ceri că a nime cu scopuri antisemitice am făcut-o, dar vă asigur că așa am apucat-o de la părinți.

Într'un loc numește singur schiloade formele *visătoare*, *atrăgătoare* și zice că de ce le numim jidavisme și nu *camciadale*. Fie și *camciadale*, dar se întînesc și în „Aparatoriul“, vedeți drept ciudă în No. 55 din anul al V-lea în biografia lui Naquet: „dispută *orzătoare*“ și „ca reformătoare.“

Dar următoarele întrebunțări ale dativului singurit îi mai lasă oare ce-va de dorit din punctul de vedere al jidovismului? — „Capul îi se învârtea“ „și îi se puse ca contracandidat...“ „că îi se vinde marfa cu preturi...“ (Foate trefiu No. 2) Despre întrebunțarea apostrofului și a lianței adevărat „alandala“ le aflăm întrebunțate, iee cine va un număr din „Aparatoriul“ și va găsi de ce să se miere. Întrebunțarea trecutului simplu în loc de netrecut și d'n potrivă o întînește asijderea destul de des, dar la ce să mai cităm fraze, știu că și așa, mulți dintre cetitori vor citi în potriua noastră, că am împuț paginile cu fraze din limba camciadală ce se întrebunțază cu aita succes de Evreii noștri; dor ce ieră de făcut—sint datorii de ziarist și nu putem să ne mîntuim ușor de diusele. Rugăm pe domni de la „Aparatoriul“ să mai citească și alte critici mai vechi în potrivă-le și se vor spănea siguri de frazele frumoase ce făceau, căci acum a s'au mai dat la brazdă, se mai paz-sc—peste citi-va ani, dacă se vor pune pe învățat vor începe a scrie binișor românește. Ar trebui să știe măcar o limbă, căci de pe unele fraze din traduceri publicate, mi se pare că nici nemțește nu pricep în de ajuns.

În heiū cu următorul model de greșeli de tipariū și de cu-

noștință de latinește (lasă că de latinească, după *pars anteriora*, numai are nime umbră de îndoială, cită știu).

„Pater, peceavi!... Eroare humanum est, errore confiteri divinum!“—

Astă latinească se cheltuette într'o corespondență cu un domn A. G. de la *Dorohoiu* care după ce marturisește că a fost și iel ademenit să ne găsească greșeli—arată și D-lor de la Apărătorii o greșală într'un număr, ca și cînd n'ar fi cită frunză și ieabă și de toate breslele!

Verax.

NOUA REVISTA.

(urmare)

Mai ciudată încă ne pare purtarea celor de la „Noua Revistă“, cînd îi vedem oare-și cum alături cu cei ce învinovătesc guvernul de a-zî de înnădușirea mai multe turburări iscate, ici colea. Prin ce minune purtarea guvernului serbesc iese bună și a celui românesc, rea... iese încă una din tainele acestor politici adînci cari luminează lumea prin „Noua Revistă“ sub călăuzia doamnei Am. Netara (care amintește pe doamna Adam de la Paris după spusele vesti ului om de talent și de caracter statornic, într'un cuvînt, după spusele stelei celei strălucitoare din pleiada tinerimei).

Tot atît de adîncă logică aflăm și în faptul că o revistă, care, în calitate de a doua editie a curierului intereselor generale, susține cu convingere că trebuie să si-lească policiea pe neguțitori să închidă ușele dughenelor și prin asemenea cerimonie să respecte religiea—susține candidatura D-lui C. Dimitrescu, prieten cu D. Panu, care a scr s așa de bine despre religie în *Liberalul* pe cînd ieră directorul politic al lui! Pe de o parte ziar *popesc*, pe de alta *radical*! Ce bine vor fi studiat Domniî politici chestiile politice și sociale, pentru a ajunge să injuge la acela-și car *religiea* cu *ateismul*! În numărul 3 la pagina 19 numesc luminările de ceară lucruri sfinte—oare tot ast-feliu de idei va apăra și D. Dimitrescu în Cameră? Ne rugăm să fim îngăduiți a ne îndoi. Dar atunci ce feliu de *pot-pourri* iese „Noua Revistă“.

În No. 3 sub titlul de Necrologie fac o laudă ne-spūsă de mare lui *V. Boierescu*, uîtînd cu desăvîrșire că omul acesta a avut curaj să susție în Senat, cînd cu chestia înmormîntărei civile a lui Zubcu Codreanu, că prin libertatea conștiinței trebuie să înțelegem *libertatea de a gîndi în noi cum vom poști, nu înse și de a face cunoscute cugetele noastre*. Și radicalii de la „Noua Revistă“ laudă pe Boierescu, uîtînd că celor morți datorim numai adevărul de vreme ce scriem o pagină de istorie,—adecă admit și ieî tot acelea-și ideî! Se înțelege că această idee stă în legătură firească cu stăruință de silî pe necreștinî orî chiar pe creștinî a ținea dughenile închise ca semn de respect pentru religia creștină și cu sfințenia luminărilor de ceară; dar cum se face că mai pe urmă luptă cu strășnicie prntru candidatura unui *ateu* bine cunoscut ca D. Dimetres u? Taîne și îear taîne, grele de înțeles.

N'are cine-vă de cît să puie alătura articolul D-lui Panu, din *Liberalul* cu bucățica din No. 6 al „Nouăi reviste“, la pagina 45 intitulat: *Cum ni se respectă religiu-nea și legile noastre*.

Spre mai mare lămurire vom cită aice aceste rîndurî pline de foc sînt ca la un vrednic școlariu al D-lui Balasan, pe care, nerecunoască tonul, îl ocărește acuma:

„Chiar la barbarii din centrul Africeî religiu-nea nuî mai nesocotită, mai mult insultată de căt la noi. Pe cînd sâmbătă a doua capitală pare înv'uită în lințoiul morței, nefind în ea nici o activitate, nici o mișcare, fiind tôte magasiile închise, duminica, ziua pe care religiu-nea domnitore în țară pretinde s'o resp-ctăm, veđi tôte magasiile deschise, în tôte părțile mișcare. Ici un zidar, dincolo un tenechigiu, mai departe un dulgher cariși caută de lucrul lor cu un zel inverșunat. Schimbatus'a religiu-nea pentru orașul nostru? A devenit ore mozaismul religiu-nea domnitore în Iași? Iată întrebările ce și le face orî ce străin care se întâmplă să viziteze orașul nostru sâmbătă sau duminica. Ce se face cu regulamentul polițienesc care oprește de a se deschide magasiile duminicile și serbătorile prevēdute într'o anume listă? Rugăm pe cei în drept a pune odată frâu nerușinărei străinilor cari merg cu obrăznicia până acolo că ne insultă religiu-nea și ne calcă în picioare legile chiar a casă la noi.“

Așă le ședea bine, se potrivea și politică și limba și ortografia... ce minune înse de au ajuns să susție un ateu pentru cameră? Cum, schimbatu-s'a religiea domnitoare în țară? Ce, încetat'a Boierescu de a fi model vrednic de a fi imitat? Nu mai sînt sfinte luminările de ceară?— Mai zică cine-va că nu se petrec minuni în vremile noastre.

Din punctul de vedere al buneî cuviinți în critică putem cită bucata intitulată *Banchetul Junimeî*. Acolo găsim că pe D. I. Negruzzi îl cinstesc cu numele de *peticariu literariu* și-l găsesc (Cine? Pseudo-redactorul *Boambeî*!) fără talent și fără originalitate. Pe D. N. Gane îl pun mai lipsit de duh de cît o *babă*, îl numesc *neguțitoriu politic* (Cine? Redactorul Săgeței!); iar pe toți ceialalți din *Junimea*, afară de D. Missir, îi numește *holotă* de ris—se înțelege după ce a ieșit D-sa, se înțelege. Despre *Convorbiri literare* ne spune că ar fi o *revistă a căreia lectură te adoarme ca cel mai tare somnific*.

Noi nu ne unim cu *Junimea* nici în politică nici în literatură nici în știință și credem *clina* pe care a apucat foarte primejdioasă, dar nu putem crede cuviincios a vorbi de colaboratorii revistei așă de elegant ca D. autoriu al articolului.

Pentru limbă și ortografe voi arătă numai cîte-va exemple din No. 10 și a nume din foileton, care se vede că iese parte literară:

„bruschetă“, „designare“, „oprisă“ (p. oprise), „marile vinuri“, „aranjat“, „răspunsă“ (p. response); „adresasă“, „se'ntorsă“ (p. întorse), „voi“ (p. voiū), „lisă“ (p. disc) și de nenumărate ori așă scris trecutul simplu, în loc să fie cu *e.*)—„după ce se *înclinasă* respectuos“ (un preatrecut în loc de trecutul simplu), „să'și“, „nu l-ași“, „cariți“, „perdut-o“,....

Pe urmă ortografia cea mai nesăbuită: nici fonetică, nici etimologică, nici academică, un adevărat *talmeș-balmeș* ori *pot-pourri*.

(va urma)

Audax.

Din ce veac să fie graiul din manuscriptul de la Voroneț?

În numerele 4, 5 și 6 din anul al treilea al revistei am publicat parte din cercetările făcute asupra graiului din manuscript și a nume mă luasem numai după textul publicat cu litere latinești în „Aurora română“ de la Cernăuți,—acuma am căpătat prin buna-voința unui prieten de la București și cite-va file fotografiate. Atîta voiesc să arăt aice că D. Bumbac greșește copiind *кРЕЛС КРЕМЪ*—în loc de a pune *л* la început cum iese în text.

Dacă s'ar fi pus pentru *і* începătoriu *к* ar fi fost semn de vechime mai mare pentru text.

Din cele spuse până aice urmează că nemică nu ne îndreptățește a presupune pentru graiul de acolò alt veac de cît al XVI-lea.

Să vedem ce vom află din fenomenul prefacerii lui *n* dintre două vocale în *r* sau *nr* (un sunet mijlociu între amîndouă).

Prefacerea aceasta o întîlnim în dialectul istriian, în cel de la Măhaciū, în graiul păstrat în manuscriptul de la Voroneț, la Romîniî din Moravia (aceștiea, deși slavizați, dar a păstrat nume și cuvinte românești), în Moldova și în sfîrșit în cite-va cuvinte din limba literară.

Ieată aice exemple :

În dialectul istriian se află, după I. Maiorescu, care a făcut călătorie pe acolò cuvinte ca cele următoare :

bire p. *bine*.

vire p. *vine*,

albiră p. *albină*,

cărbure p. *cărbune*,

fir p. *fin*,

vimă p. *inimă*,

lîră p. *lînă*,

macir p. *macin*,

mîriu p. *mîniu*,

vir p. *vin*

mîră p. *mîndă*,

mirare p. *mînare*,

omiri p. *omeni*,

pelir p. *pelin*,

pur p. *pun*,

sir p. *sin*,

smîntîră p. *smîtîndă*,

tirer p. *tîndr*,

viră p. *vină*,

İeată din o predică a lui popa Grigorie de la Măhaciū din anul 1619 după notele D-lui Hăjdău :

<i>iremă p. inemă,</i>	<i>bunrătate-p-bunătate,</i>
<i>iremă p. inemă,</i>	<i>venri-p-veni,</i>
<i>cire p. cine,</i>	<i>pînrea-p-pinea,</i>
<i>înturecatu-p-întunecatu,</i>	<i>mînre-p-mîne,</i>
<i>întelepçieurca-p-întelepçiunea</i>	<i>binrele-p-binele,</i>
<i>buru-p-buru,</i>	<i>birele-p-binele,</i>
<i>oamerii-p-oamenii,</i>	<i>curură-p-cunună,</i>
	etc....

Acuma ĩeată din manuscriptul de la Voroneț, și anume după exemplele date de D. Bumbac în „Aurora romină“ :

<i>giure-p-giune,</i>	<i>binre-p-bine,</i>
<i>irelu-p-înelu,</i>	<i>bunrătate-p-bunătate,</i>
<i>iremă-p-înemă,</i>	<i>lumănrari-p-lumănari,</i>
<i>ciure-p-cine,</i>	<i>genrunchiele-p-genunchiele,</i>
<i>sinre-p-sine,</i>	<i>unru-p-unu,</i>
<i>minre-p-mine,</i>	<i>urii-p-unii,</i>
<i>menre-p-mene,</i>	<i>veritu-p-venitu,</i>
<i>vinremu-p-vinemu,</i>	<i>menciuri-p-menciuni,</i>
etc.	etc.

În Moldova cea mai veche urmă despre acest dialect se urcă la 1453. Într'un document citat de D. Hăjdău, în introducerea sa la texturile mähăcene se află *ѳзигтърѳли* și *Цамырз*, adecă *Fintireali* și *Geamărũ* pentru *Fintinceale*, *Geamăn* ; apoi se mai află într'un document de la 1489, numele *рѳмзрѳл*, adecă *Rumînul* pentru *Rumînul*, tot în Moldova. Ba chiar pe la 1643 în cazania mitropolitului Varlam se află *numere* înmulțit de la *nume*, decî în loc de *numene* (lat. *nomina*). Negreșit că ĩerau de prin veacul al cincî-spre-zecelea în Moldova Romîni cari vorbeau acest dialect.

După stingerea acestui dialect în luptă cu limba literară au ramas multe cuvinte în limba aceasta și în graiurile locale din zilele noastre. Așă în Transilvania, după spusele D-lui Hăjdău se zice prin munți : *dumirică*,

iremă. Moldovenii zic *pără* în loc de până și în limba literară avem: *mărunt*, *cărunt*, *rerunchiū*, *părinc*, *singeră*, *fereastră*, *nimăruș*, etc. în loc de formele cu *n*, cari pe unele locuri au mai rămas alături de cele nouă, de pildă *mărunt* pe lângă *mărunt*; apoi forma muntenească *renichă* alături de *rerunchi* (la aceste două despărțirea iese foarte veche și pornesc de la două tipuri deosebite: *renuctu* și *reniclu*).

Acuma după ce am pus față în față exemplele cu *n* prefăcut în *r* din texturile măhăcene și din manuscrisul de la Voroneț, ar fi de prisos ori ce stăruință de a mai scrie în potriva celor ce s'ar întemeia pe aceste exemple ca să presupună mare vechime graiului păstrat în manuscris... dar, împrejurările cer alt-feliu. Trebuie de rupt o lance în protiva D-lui Hâjdău și de adăus câte-va vorbe pentru D. Bumbac, mai pe urmă înse.

D. Hâjdău, în introducerea ce face la texturile măhăcene, ne spune că prefacerea aceasta a lui *n* în *r* iese ce-vă (un rhotacism) specific romino-albanez și îmblă după exemple pentru asemenea prefacere a lui *n* în *r* și la Traci.

Dar chiar D-sa spune singur că fenomenul de care ni-i vorba s'a întâmplat numai într'un dialect albanez și nu în amândouă; deci întocmai ca și la Romini la cari s'a întâmplat într'un dialect altă dată destul de întins, care acuma înse a rămas numai la Istrieni printre cari se vor fi așezat mulți Romini ce vorbeau acest dialect și cari au fost păziți de luptă cu dialectele fără prefacerea lui *n* în *r*.

Din aceste fapte înse urmează că fenomenul nu poate fi o moștenire tracică, ci că prefacerea s'a întâmplat în lăuntru limbii romine și în al celei albaneze, după ce trecuseră sute multe de ani de la stingerea și uitarea limbii trace.

În dialectul de la Măhaciū ca și în cel din Istria și din manuscrisul de la Voroneț se află exemple cu *a* accentuat urmat de *n* în cari *a* a trecut întâiu în *i* și numai după aceasta *n* în *r*, deci prefacerea lui *n* în *nr* sau

r iese mai nouă de cît a lui *a* în *i*. Nu putem zice că poate să se fi prefăcut *a* în *i* și înainte de *r*, căci nu se vede asemenea lege fonetică înainte de *r* originar ori înainte de cel făcut din *l* între două vocale.

Forme ca *mîru*, *lîră*,... din *manu*, *lană* dovedesc prin urmare că *n* a trecut în *r* de la o mie după Hristos în coace. Chiar dacă am admite că prefacerea va fi început pe cînd *an* apucase spre *on* nasal, tot trebuie să admitem că între stîngerea limbei trace a strămoșilor noștri romanizați și între arătarea prefacerii lui *n* în *r* au trecut cel puțin șapte opt sute de ani. Până la acea vreme nici nu putea fi urmă de trecerea lui *n* în *r*; deci unde rămîne idiosincrasismul albanezo-romîn de care ne vorbește D. Hăjdău și în care crede cu evlavie D. Bumbac?

Prefacerea iese mai nouă și de cît a lui *n* între două vocale, cînd vocala următoare a fost *i* urmat încă de o vocală. Dovadă cuvintele *întărie*, *sprunîu*, *vinie* (veniati), pe cari le întîlnim în texturile măhăcene și în cel de la Voroneț. Această schimbare a lui *n* în *gn* (cea franțuzește *agneau*), deși se află la toți Romîni; dar, ori cum, tot iese mai nouă de cît prefacerea lui *a* în *i*, dovadă *miu*, *întiu*, etc. și a lui *n* și *r* iese mai nouă și de cît aceasta.

Prefacerea iese mai nouă de cît trecerea lui *e* accentul în *i*, dovadă forme ca *bire*, *ține* cari se explică din *biene*, *fiene* și pentru care trebuie să admitem că am trecut prin *bînc*, *ține* și apoi au ajuns la *buc*, *ține* și în sfîrșit la *bire*, *țire*.—Fenomenul prefacerii lui *e* în *i* înainte de *n* iese iese înse special românesc și deși cunoaștem că a fost în părțile Daciei Traiane multă vreme un dialect cu *e* neprefăcut în *i*, din care au și ramas forme ca *mene*, *tene*, *cuvente*, *mente*, etc. în dialectul învingători; totu-și acel dialect cunoscînd trecerea lui *a* în *i*, trebuie să fie mai veche de cît a lui *a* în *i* și întimplată în cuibul primitiv al poporului romîn, după ce a ieșit roiul cel cu *e* ne prefăcut în *i*. Așa dar și acest fenomen arată

că nu iese vre o legătură între rhotificarea lui *n* și între cea presupusă, fără dovezi, la Traci.

Dacă, cum admit toți cei ce s'au îndeletnicit cu cercetări asupra dialectului cu trecerea lui *n* în *r*, dialectul acesta s'a dezvoltat unde-va și apoi de acolo s'a întins în atâtea locuri,—dacă, prin urmare, graiul istriian iese tot acela care ni se înfățișază în cel de la Măhaciū, etc. atunci trebuie să credem că prefacerea iese mai veche de cât a lui *o* în *oa* înse mai nouă de cât muierea lui *l*, fenomen ieară-și destul de târziu întâmplat, deși mai vechi de cât a lui *e* în *i*.

Prin urmare teoria D-lui Hâjdău se minează prin dovezile cari arată că între pieirea limbei trace și între începutul prefacerii de care vorbim au trecut sute de ani, ba poate chiar și o mie. Cum rămâne atunci cu țipetele de triumf ce le scoate Dl. Bumbac, asigurându-ne că Dl. Hâjdău a dovedit chiar *matematecește* anticitatea fabuloasă a prefacerii lui *n* în *r*? Cluj University Library Cluj

Despre teoria *însănătoșercii* sunetelor nu putem zice că nu o primim, înse, tocmai pentru o prefacere după legea urmată de *n* la trecerea în *r*, ar fi fost cu neputință. În adevăr, dacă toți *n* între două vocale ar fi trecut în *r* (cum trebuie să se întâmple și se întâmplă cu schimbările fonetice, după ce se statornicesc) ar fi fost cu neputință să se mai întoarne la *n*. Se știe că pentru asemenea însănătoșere trebuie să fi ramas în familia cuvântului forme cu *n* ne prefăcut, lucru ce s'ar fi întâmplat ușor, dacă *n* s'ar fi făcut *r* numai înaintea de vocale accentuate, căci atunci ar fi ramas neatins în formele ne accentuate și mai târziu prin analogie, s'ar fi putut înlocui formele cu *n* prefăcut prin cele cu *n* păstrat. Așa s'ar putea să se însănătoșeze *ce*, *ci* și să se întoarcă la *che*, *chi* sub înriurirea singuritelor la substantive și adiective ori sub a persoanelor la carile fusese *o* sau *a* după *c*. Să dăm un exemplu, din *sac*, *saci*—*tac*, *taci*—etc. s'ar putea să ajungem la *sac*, *sachi*,—*tac*, *tachi*, etc. Faptul s'a și întâmplat cu *dormim* p. *durmim*, *înflorim* p. *înflurim*

etc., sub înriurirea formelor *dorm, flore,...* S'a mai întâmplat la cei ce zic *cânt, plâng...* în loc de *cînt, plîng...* din pricina înriuririi formelor cu *a* neaccentuat: *cântăm, plângem...*

La $n=r$ n'a fost însănătoşare, ci stîngere de dialect în luptă cu cele fără asemenea prefacere. — Ce înţeles poate avea lupta *sunetului vechi* care de la o vreme doboară pe cel nou? Fireşte că nici unul.

Vom cercetă în alte numere, dacă alte fenomene fonetice ale graiului din manuscriptul de la Voroneţ, ne pot face să-l acufundăm în adîncimile veacului de mijloc.

(Va urmă).

I. Nădejde.

FELIURIMĪ.

La Sonora, în Mexico, aproape la patru leghe spanioleşti la sud-ost de Magdalena, s'a aflat în păduri nemîblate o pîramidă a căreia bază are din jur în prejur 4350 de picioare (picioarele vin cîte trei la metru, adică aproape de două ori mai naltă de cît piramida lui Cheops din Egipt.

De la temelie şi până la vîrf, se ridică şerpuind din jur în prejurul piramidei o şosea pe care se poate merge cu trăsura. Zidiul care o îmbracă pe din afară iese clădit din bucăţi de granit tăiat cu mare îngrijire, şi bulbucăturile sînt foarte bine potrivite între dinsele.

La resărit de la piramidă, la puţină depărtare se află un munişor tot aşă de nalt, în care s'au săpat mulţime de locuinţi în pîeatră.

Sînt sute de camere sau peşteri largi de la 5 până la 10 picioare şi lungi de la 10 până la 15, toate săpate în pîeatră cu mare îngrijire. Înălţimea lor iese mai la toate de 8 picioare; n'au ferestî şi numai o intrare, mai de obicei pe de asupra, din pod.

Pe părăţi se află mulţime de ieroglife şi figuri ce înfăţoşază fiinţi închipuite cu mîni şi cu picioare de om. Prin camere se află împrăştiete mulţime de unelte de pîeatră.

Nu se poate încă spune ce popor şi cînd a clădit pi-

ramida și a săpat locuințele în stîncă; se crede înse că le-au făcut strămoșii unui trib de Indieni, numiți Mayos, cari se află și acuma în partea din spre amiază-zi a Sonorei.

Această rasă are ochi albaștri, părul blond și fața albă; și se deosebește prin obiceiuri, hărnicie și cumpătate.

Mayoșii au un feliu de scrisoare și cite-va cunoștinți astronomice și matematice.

(*Revue scientifique* No. 4, 26 Ianuar 1884).

* * *

Un observatoriu sub-marin. Revista *Cosmos* spune că la Nice se lucrează acuma pentru a face un asemenea observatoriu, după ideile ingineriului Toselli. Ieată cum îl descrie.

Va fi nalt de zece metri și în diametru de trei, iar forma lui cilindrică la partea de jos și sferică sus. Va fi făcut de oțel și va putea cuprinde în lăuntru cincî-zeci și cincî de metri cubici de aer, destul pe cite-va oarecîsurî pentru cei ce se vor află în lăuntru în timpul cît va sta sub apă. În lăuntru vor fi două despărțituri. În cea de a supra vor stă mașinele trebuitoare pentru a cîrmui observatoriul, cari vor fi mînuite de un ingineriù și de un director tehnic, va stă în lăuntru și un profesor de științele natural. În partea a doua cea de desupt va fi un salon foarte de gust.

Acolò așa de sus ca să se poată uita cine-và cu ușurință printr'insele vor fi mai multe lentile de sticlă aproape de cite trei decimetri în diametru (întru cît-và ca și cele de la panorame). În mijlocul salonului jos va fi o lentilă de 6 decimetri în diametru, de două ori mai groasă de cît celelalte, prin aceasta vor privi cei din lăuntru fundul mării și ființele de tot felul ce se vor află pe acolò. Lentila cea mare ține singură 20,000 de franci. Marea va fi luminată prin electricitate.

(*Revue scientifique* No. 4, 26 Ianuar 1884).

I. U.